

УДК 374.7

О. О. ТЕРЕНКОкандидат педагогічних наук, старший викладач
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ІДЕЇ ЩОДО ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
У КАНАДСЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ**

У статті досліджено інтерпретацію концепту “мета освіти дорослих”, яка передбачає неперервний, гармонійний розвиток особистості через освіту протягом усього життя, збагачення її духовного світу та реалізацію творчого потенціалу, у працях канадських андрагогів, починаючи з 20-х рр. ХХ ст. Здійснено компаративний аналіз поглядів канадських теоретиків на ключові завдання освіти дорослих. Систематизовано наукові праці, у яких висвітлено ключові функції освіти дорослих. Розкрито сутність поняття “неперервна освіта”. Виокремлено основні принципи освіти дорослих, а саме: гуманізму, неперервності, добровільності, різноманітності програм, форм і методів, демократизму.

Ключові слова: освіта дорослих, Канада, принципи, завдання, мета.

На початку ХХІ ст. відбувається інтенсивне впровадження інновацій у систему освіти, що зумовлено стрімким науково-технічним прогресом. Нині освіта дорослих є дієвим фактором розвитку громадянського суспільства та особистості як активного члена такого суспільства. Актуальність вивчення досвіду Канади в системі неперервної освіти зумовлена тим, що ця країна відрізняється високим рівнем розвитку, а в державній політиці освітні послуги визнані як пріоритетний напрям діяльності. Узагальнення канадського досвіду щодо розвитку освіти дорослих націлене на з'ясування тенденцій в світовому освітньому просторі.

З-поміж зарубіжних науковців проблемою освіти дорослих цікавились А. Александер, С. Брукфілд, Е. Ліндемман, Ш. Мерріам, К. Роджерс та Е. Стаблер. Проблеми розвитку освіти дорослих у Великобританії розкрито в працях Т. Григор'євої та С. Коваленко, у США – Н. Горук, О. Соколової, О. Хахубії, у скандинавських країнах – В. Давидової, О. Огієнко. Однак, аналіз методологічних засад розвитку освіти дорослих у Канаді не став предметом цілісного дослідження.

Мета статті – проаналізувати концептуальні ідеї щодо освіти дорослих у канадській педагогічній спадщині.

У зв'язку зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу на початку ХХ ст. почали інтенсивно формуватись теоретичні засади освіти дорослих. Ключовими чинниками систематизації теоретичних засад освіти дорослих стали завершення формування системи національної освіти, запровадження додаткових функцій освіти. Значний вплив на розвиток концептуальних засад освіти дорослих справили західноєвропейські та американські концепції, однак соціально-економічний розвиток Канади визначив формування суто державних особливостей системи освіти дорослих.

У 1920 р. А. Фітцпатрик у праці “Загальні характеристики університету” вказує на те, що право отримувати освітні послуги має бути надане кожному громадянину, а система освіти повинна функціонувати на засадах принципу індивідуалізації. Крім того, андрагог наголошував, що навчальна діяльність має поєднуватись з фізичною працею. Науковець досліджував освітні цінності робітників, оскільки боровся проти елітарності освіти. У фронтірському коледжі А. Фітцпатрик упровадив модель учителя-робітника, який розумів специфіку життя робітників.

Дж. Томпкінс у праці “Знання для народу” зауважує, що кожній людині, незалежно від її класової належності, має бути надане право отримувати освітні послуги. У зв’язку із цим дослідник акцентував на необхідності відкриття відділення “розширеного навчання”, у якому фермери та робітники могли здобути освіту. Андрагог відкрив народну школу при католицькому університеті Святого Франциска. Ключовим освітнім завданням, на думку педагога, має бути формування свідомих та конкурентоспроможних громадян. Дослідник виокремлює такі фактори розвитку системи освіти дорослих: зростання рівня заробітної плати й зниження кількості робочих годин у працівників, що давало можливість здобувати освіту; після Першої світової війни солдати розуміли необхідність освіти, але були позбавлені права вступати до коледжу; потреба в людей у підвищенні рівня їх життя; здобуття жінками права голосу; прагнення молоді отримати знання, які з певних причин не були отримані [7].

Дж. Томпкінс констатував, що позитивні соціальні трансформації відбуваються повільним темпом, тому актуальності набуває підготовка лідерів у університетах. З огляду на це в університеті потрібно проводити роз’яснювальну роботу з приводу позитивного впливу освіти на життя людей. Плануючи освітню діяльність, університет має врахувати освітні потреби тих категорій населення, яким будуть надаватися освітні послуги. У навчальних програмах мають бути відображені освітні потреби студентів, тому вони мають право брати участь у відборі змісту програм. Науковець виокремив політичну, економічну й професійну освіту дорослих. Дж. Томпкінс наголошував, що викладач не повинен вирішувати проблеми студентів, а має запропонувати теми для вивчення, що нададуть знання для розв’язання побутових проблем.

Е. Корбет у праці “Освіта дорослих” зазначає, що освіта має слугувати поліпшенню життя людей, а найбільш ефективним методом навчання є групове, яким має керувати досвідчений фахівець. Науковець акцентував увагу на необхідності формування не лише активних громадян держави, а й активних громадян світу. Андрагог констатував, що уряд не повинен втручатися в розвиток освіти, оскільки робочий клас буде з недовірою ставитися до таких освітніх послуг. Значний вплив на розвиток демократії справляє моральне та духовне виховання студентів, адже позитивні соціальні трансформації мають місце тільки за умови розвитку особистості. Освітні послуги повинні відповідати не тільки освітнім потребам особис-

тості, а й освітнім потребам громади. Самоосвіта сприяє здатності чоловіків та жінок адаптуватися до змін у соціальному середовищі [2].

М. Коуді наголошував, що низький рівень життя людей зумовлений відсутністю освіченості, яка передбачає вміння здійснювати позитивні соціальні зміни. Науковець зазначав про необхідність упровадження програм розширеної університетської освіти, націлених на надання знань тим, хто позбавлений можливості відвідувати університет. Отже, кожен громадянин має отримувати освітні послуги, оскільки саме через відсутність освіти спостерігається низький рівень розвитку суспільства.

У праці “Філософія прогресу” М. Коуді обґрунтовував, що освіта дорослих має бути спрямована на подолання труднощів, що є найбільш поширеними в конкретний історичний період, а підвищення рівня особистісного розвитку є основою позитивних соціальних трансформацій у громадянському суспільстві. Високий рівень соціального розвитку можливий лише за умови здобуття громадянами освіти й у подальшому об’єднання людей у кооперативи, основою діяльності яких мають бути ефективні навчальні програми. Науковець звертав увагу на необхідність запровадження неперервної освіти, яка має здобуватись упродовж життя. Групову форму організації навчальної діяльності андрагог визначав як найбільш ефективну та проводив у вигляді дискусивних груп, навчальних клубів, лідерських шкіл, конференцій, щорічних зустрічей. Дослідник також обґрунтовував економічну доцільність освіти дорослих [1].

М. Коуді розробив систему впровадження освіти дорослих на державному рівні, оскільки розділив державу за регіональним принципом на східні провінції, західні провінції, центральні провінції, великі міста.

Науковець сформував такі принципи освіти дорослих:

- принцип пріоритету особистості – передбачає демократичне та релігійне навчання, оскільки релігія спрямована на формування гідності людини, а демократія підкреслює цінність особистості й націлена на розвиток здібностей особистості;

- принцип базування соціальних реформ на освіті – доводить, що позитивні соціальні трансформації в суспільстві можливі, коли відбувається розвиток особистості завдяки впливу освіти;

- принцип тісного зв’язку освіти з економікою – передбачає здобуття освітніх послуг для задоволення економічних потреб. Крім того, освіта лежить в основі здійснення ефективних економічних реформ;

- принцип базування освіти на груповій діяльності, оскільки людина – це суспільна істота, для якої характерний процес соціалізації. Оскільки групова діяльність лежить в основі функціонування всіх підсистем суспільства, освіта не є винятком;

- принцип взаємодії економічного, освітнього та соціального секторів.

Метою освіти науковець вважав повноцінне всебічне життя кожного члена суспільства, оскільки в суспільстві економічної кооперації створені умови для розвитку кожної особистості.

Г. Хенсон розробив концепцію канадської системи освіти дорослих, оскільки рівень сучасного й майбутнього розвитку провінції залежить від рівня освіченості дорослого населення. У праці “Доповідь щодо провінційної підтримки освіти дорослих у Новій Шотландії” автор наголошував, що доросле населення впливає на рівень розвитку громадянського суспільства, а діти тільки адаптуються до життя в цьому суспільстві. Г. Хенсон констатував, що завданням освіти є навчити доросле населення співіснувати з іншими членами громадянського суспільства, заробляти на життя та жити повноцінним життям. При наданні освітніх послуг потрібно враховувати потреби громадян, тобто в освіту дорослих мають бути включені економічні питання для формування знань та розвитку професійних навичок у громадян; знання, які зумовлюють соціальний прогрес. До категорій населення, яким мають бути надані освітні послуги, мають бути додані соціально незахищені верстви населення, а саме ветерани, неграмотні та афроамериканці [3].

Діяльність Г. Хенсона була спрямована на відкриття бібліотек, народних шкіл, розвиток програм формування лідерських якостей та творчих умінь. У сільській місцевості Г. Хенсон відкрив фермерський радіофорум, громадянський форум, трейд-юніон. Заняття проводили лідери, які тісно співпрацювали з общинами на всій території Нової Шотландії. Учителі мали володіти інформацією про життя й побут людей, необхідною для надання знань про проведення позитивних соціальних трансформацій.

Значний вплив на розвиток освіти дорослих справила діяльність К. Макнотон, яка працювала в Саскачеванській асоціації вирощування зерна. Андрагог поєднала цінності реформістського, кооперативного та жіночого рухів. В. Макнотон дотримувалась думки, що права жінок мають бути зрівняні з правами чоловіків. Ключова ідея її освітньої концепції полягала в тому, що освіта є засобом розвитку не тільки особистості, а й громадянського суспільства. Активно беручи участь у зборах, чоловіки та жінки здобувають знання про демократію, що впливає на формування впевнених особистостей і колективів. Згідно із цією освітньою концепцією, учитель є журналістом-освітянином.

В. Томпсон був першим директором відділу освіти дорослих у Саскачевані, який брав участь у розробці першої урядової політики у сфері освіти дорослих. У праці “Історія та політика освіти дорослих” науковець зазначав, що визвольна теорія освіти дорослих є основою розвитку громадянського суспільства. Андрагог сформулював основні завдання освіти дорослих, а саме: задоволення освітніх потреб громадян, у яких був початковий рівень знань, у кооперативних фермах, розширених шкільних закладах або суспільних оздоровчих проектах та надання учням знань про глобальні проблеми й шляхи їх подолання. Ключовими методами навчальної діяльності В. Томпсон вважав методи, що були спрямовані на формування вмінь здійснювати соціальні трансформації на рівні общини, регіону, держави та

світу. На думку педагога, учитель має бути проєкціоністом-аніматором, який працює в школах та місцевих клубах [6].

Андрагог А. Лейдло був засновником кооперативного руху, який набув поширення у 50-х рр. ХХ ст. Навчальний процес, на думку педагога, має проходити у формі дискусій та діалогу в середовищі, яке є найбільш сприятливим для пізнавальної діяльності. Ключовими чинниками розвитку освіти дорослих у 50–60-х рр. ХХ ст. стали високий рівень неграмотності населення у зв'язку з Другою світовою війною; потреба соціально-економічного розвитку в післявоєнний період; швидкий темп науково-технічного прогресу, що зумовлював швидке старіння знань та необхідність їх оновлення; високий рівень конкуренції на світовому ринку, що визначав потребу готувати висококваліфіковані кадри; інтенсивне поширення теорії людського капіталу, згідно з якою капіталовкладення в людські ресурси є більш ефективним, ніж у промисловість [5].

Дж. Кід розглядав освіту дорослих як будь-яку діяльність з освітньою метою, націлену на тих, хто вийшов із шкільного віку й не навчається заочно.

У 60-х рр. ХХ ст. уперше починають визначатися мета та цілі освіти дорослих у Канаді. До цього часу цілі й завдання освіти не були чітко прописані. Дж. Кідд наголошував, що цілі та завдання освіти дорослих мають реалізовуватися в університетах, оскільки саме ці освітні інституції надають послуги з освіти дорослих. Ключовими завданнями освіти дорослих Дж. Кід називав: виховання громадянина; надання можливості здобувати освіту людям, які мають здібності, але до цього були позбавлені такого права; задоволення потреб провінції та громади; задоволення професійних потреб особистості; виховання вільної людини [4].

Головними завданнями освіти дорослих Дж. Кід вважав таке: опанувати нові спеціальності; отримувати інформацію про наукові дослідження та розробки, які лежать в основі трудової й професійної діяльності; здобувати знання про здоровий спосіб життя; отримувати інформацію про особливості зовнішньої та внутрішньої політики держави. Ключовими принципами освіти дорослих дослідник вважав такі: добровільності; участі студентів у плануванні та оцінюванні результатів навчального процесу; різноманітності змісту, форм і методів навчання; фінансової самоопукності.

У монографії “Як вчаться дорослі” Дж. Кід наголошував, що увага має бути зосереджена не на навчальному процесі, а на суб'єкті навчання. Це має бути реалізовано шляхом урахування індивідуальних особливостей, рівня інтелектуального розвитку, початкової мотивації та емоційної сфери дорослого учня.

Дж. Кід виокремив підсистеми освіти дорослих, а саме базові програми навчання аграріїв, промисловців та службовців. Андрагог визначив фактори, що впливають на рівень ефективності навчального процесу, а саме: рівень вимогливості викладача, освітлення, наявність відволікаючих звуків, температура та свіжість повітря [4].

Дж. Кід проводив компаративні дослідження з освіти дорослих, які були спрямовані на підвищення рівня інформованості: про зарубіжні освітні системи, соціальні функції представників інших культур, історичні особливості певних видів діяльності, краще розуміння національної освітньої системи. Ці знання є основою розуміння власної національної та культурної ідентичності й допомагають визначити перспективні напрями розвитку освіти. Компаративні педагогічні дослідження мають бути зосереджені навколо дискусійних тем для розробки освітньої політики окремих країн та міжнародних організацій. У своїх працях Дж. Кід використовував концепт “освіта протягом життя”, яким поступово замінив поняття “освіта дорослих”. Концепт “неперервна освіта” науковець вважав некоректним, оскільки це поняття включало лише освітні послуги, отримані після формальної освіти та націлені на доповнення вже існуючих знань і вдосконалення навичок та вмінь.

У 1976 р. у Рекомендаціях про освіту дорослих ЮНЕСКО зазначено, що освіта дорослих означає весь комплекс організованих процесів освіти, формальних або інших, що продовжують або поповнюють освіту, яку отримують у школах, вищих навчальних закладах, а також практичне навчання. На основі цих процесів особи, які розглядаються як дорослі суспільством, частиною якого вони є, розвивають свої здібності, збагачують знання, підвищують технічну та професійну кваліфікацію або отримують нову орієнтацію й змінюють погляди чи поведінку з подвійною перспективою – всебічного особистого розвитку та участі в збалансованому й незалежному соціальному, економічному та культурному розвитку. Проте Дж. Кід дотримувався власної дефініції, яку запропонував ще у 60-х рр. ХХ ст.

Висновки. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що сформовані канадськими вченими положення становлять наукову концепцію неперервної освіти дорослих, яка націлена на гармонійний розвиток особистості завдяки освіті впродовж життя, яка включає реалізацію її творчих здібностей, а також підвищення рівня економічного розвитку держави. Головними завданнями неперервної освіти дорослих є створення необхідних умов для активної участі кожної особистості у функціонуванні суспільства, здобуття знань, умінь та навичок, необхідних для виконання широкого спектра соціальних функцій. Кожна людина, незалежно від вікової та соціальної належності, має право на отримання освітніх послуг. Ключовими принципами освіти дорослих є гуманізм, неперервність, добровільність, диверсифікація програм, форм і методів навчання.

Список використаної літератури

1. Coady M. A philosophy of progress. Melburn, 1963. 200 p.
2. Corbett E. Henry Marshall Tory: a biography. Edmonton : University of Alberta Press, 1992. 241 p.
3. Henson G. A Report on provincial support of adult education in Nova Scotia. Halifax : Department of Education, 1946. 84 p.
4. Kidd J. An international legacy of learning. Vancouver : The University of British Columbia, 1986. 320 p.

5. Laidlaw A. Training and extension in the cooperative movement: a guide for fieldmen and extension workers. *Agricultural Development Paper*. Rome, 1962. № 5. P 78.
6. Thompson G. The boomers are coming: trends in older adult education. *Canadian journal of university continuing education*. 2003. Vol. 29. № 1. P. 9–27.
7. Tompkins J. Knowledge for the people. A call to St. Francis Xavier's. Antigonish, 1921. 32 p.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2017.

Теренко Е. А. Концептуальные идеи образования взрослых в канадской педагогике

В статье исследована интерпретация концепта “цель образования взрослых”, которая предусматривает непрерывное, гармоническое развитие личности путем образования на протяжении жизни, обогащение ее духовного мира и реализацию творческого потенциала, в работах канадских андрогогов, начиная с 20-х гг. XX в. Проведен компаративный анализ взглядов канадских теоретиков на ключевые задачи образования взрослых. Систематизированы научные работы, в которых определены ключевые функции образования взрослых. Раскрыта сущность понятия “непрерывное образование”. Выделены основные принципы образования взрослых, а именно: гуманизма, непрерывности, добровольности, разнообразия программ, форм и методов, демократии.

Ключевые слова: образование взрослых, Канада, принципы, задания, цель.

Terenko O. Conceptual Ideas about Adult Education in Canadian Pedagogical Thought

At the beginning of the XXI century innovations are intensely incorporated in the system of education, which is determined by intensive scientific progress. Nowadays adult education is an important factor of civil society development and a personality as an active member of civil society. Analysis of Canadian experience in the system of adult education is determined by the fact that this country has high level of development and educational services are highly financed. Summary of Canadian experience is aimed at singling out of tendencies, which predominate in the modern world.

The problem of adult education development in such countries as Great Britain, the USA, Scandinavian countries were analyzed in scientific works of Ukrainian researchers. Adult education development in Canada was not thoroughly investigated by Ukrainian scientists.

The aim of the article is to make analysis of conceptual ideas of adult education in Canadian pedagogical thought.

The aim of the adult education in Canada is continuous harmonious development of personality due to life-long education, enrichment of its spiritual world and realization of creative potential, perfection of folks life and economic flourishing of nation. The tasks of adult education are to create conditions for many-sided and effective part of adults in society life, acquiring new knowledge and skills, which are necessary for performing certain functions. Every person despite his age or social status has a right for knowledge acquisition and continuing education and realization of opportunities, which it gives. Adult education programs should be developed taking into account interests and needs of those who study. Basic principles of adult education are: humanism, continuity, diversity of programs, forms and methods of teaching, democracy. Society should supply a person with opportunities to fulfill his educational needs.

Key words: adult education, Canada, aim, assignments, principles.